

© 2026 Editura Paideia
Str. Tudor Arghezi nr. 15, sector 2
București, România
tel.: 021.316.82.10
e-mail: office@paideia.ro
www.paideia.ro
www.cadourialese.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
COSIMELLI, ANTONIO

**Poëmation de Secunda Legione Valachica = Mică poemă despre
Legiunea a Doua Valahă / Antonio Cosimelli ; text stabilit și trad. de
Ana-Cristina Halichias. - Ed. bilingvă. - București : Paideia, 2026**
ISBN 978-630-362-036-7

I. Halichias, Ana-Cristina (text ; trad.)

821.131.1

Antonio Cosimelli

**POËMATION DE SECUNDA
LEGIONE VALACHICA**

**MICĂ POEMĂ
DESPRE LEGIUNEA A DOUA VALAHĂ**

Ediție bilingvă
de **Ana-Cristina Halichias**

Text stabilit și traducere

paideia
București, 2026

Cuprins

Când regimentul al doilea de graniță românesc devine poem	9
Note.....	34
Notă asupra ediției	37
Bibliografie	41
Poëmation de secunda laegione Valachica.....	50
Mică poemă despre regimentul al doilea valah.....	51
Ad Samusium.....	74
Odă către Someș	75
Excellentissimo comiti Andreae Ab Hadik	76
Odă către Andrei Hadik	77
Note.....	78

Când regimentul al doilea de graniță românesc devine poem

Procesul de autoafirmare a românilor ardeleni și de revendicare consecventă a drepturilor naționale, în care un rol fundamental l-a avut formarea unei elite intelectuale românești și deschiderea către mediul cultural European, a fost puternic marcat de patru evenimente produse în cursul ultimelor decenii ale secolului al XVIII-lea: 1. Reorganizarea, cu sprijinul împărătesei Maria Terezia, a Bisericii Ortodoxe din Transilvania, acțiune de pe urma căreia beneficiau atât ortodocșii din provincie, parțial izolați de ortodoxia din cele două țări române extracarpătice, cât și Biserica Unită; 2. Înființarea Regimentelor românești de graniță¹; 3. Răscoala din 1784, condusă de Horea, Cloșca și Crișan; 4. Evoluția centrului cultural de la Blaj și rolul său în maturizarea și răspândirea conștiinței naționale.

În contextul expansiunii Imperiului Otoman, autoritățile habsburgice au organizat, încă din secolele anterioare, un amplu sistem de graniță militară, care la mijlocul secolului al XVIII-lea se întindea de la Marea Adriatică până la Porțile de Fier. Acest dispozitiv defensiv îndeplinea un rol esențial atât în timp de război, prin apărarea frontierelor și participarea la operațiuni militare, cât și în timp de pace, când grănicerii asigurau paza, controlul circulației, combaterea contrabandei și protecția sanitară. În Transilvania, atribuțiile graniței fuseseră exercitate inițial de locuitorii de acolo

și de garnizoane locale. Experiența favorabilă a regimentelor grănicerești din Slavonia și Banat a determinat Curtea de la Viena să decidă extinderea sistemului prin crearea unui cordon de apărare la frontiera sudică a Principatului Transilvaniei. În 1761, generalul Adolf Nikolaus von Buccow a fost însărcinat cu elaborarea proiectului de organizare, aprobat oficial în ianuarie 1762, iar în aprilie același an, printr-un decret al Mariei Terezia a fost numit comisar imperial pentru înființarea graniței militare din Transilvania (*Siebenbürgische Militärgrenze*).

Conform planului revizuit de mareșalul Leopold Daun, s-a stabilit constituirea a șase regimente: trei românești (două de infanterie și unul de dragoni) și trei secuiești. Un regiment de infanterie și cel de dragoni românesc urmau să fie înființate în ținutul Năsăudului, atât datorită calităților militare atribuite populației românești locale, cât și pentru a pune capăt conflictelor persistente dintre românii someșeni și autoritățile săsești bistrițene.

În vara anului 1762 au fost numiți comandanții regimentelor românești: locotenent-colonelul Georg Raschütz pentru regimentul de infanterie și locotenent-colonelul Dombrovka pentru regimentul de dragoni. Aceștia au sosit la Năsăud în august 1762, însoțiți de un corp multinațional de ofițeri. Recrutarea soldaților s-a realizat din 23 de comune românești cedate în acest scop de orașul Bistrița, actul cesiunii fiind rezultatul presiunilor exercitate de Curtea Vieneză asupra magistratului bistrițean.

Lucrările pregătitoare au avansat rapid, astfel că în toamna anului 1762 generalul Buccow a efectuat inspecții în ținuturile Bistriței și Rodnei. Cu acest prilej au fost desfășurate pentru prima dată stindardele regimentului, iar comandantul a putut raporta Curții de la Viena progresele realizate în organizarea regimentului grăniceresc român din Valea Someșului.

În anul 1763 au apărut nemulțumiri profunde atât în rândul grănicerilor români, cât și al celor secuici. Cauzele principale au fost disciplina excesiv de severă, atitudinea disprețuitoare a unor ofițeri față de populația locală și lipsa de respect față de tradițiile și credința românească.

În urma tulburărilor, generalul Buccow a fost rechemat la Viena și eliberat din funcție, iar conducerea procesului de organizare a graniței militare a fost încredințată generalului baron Iosif Siskovici. Acesta, asistat de o comisie guvernamentală, a reluat organizarea regimentelor pe baze noi, combinând rigoarea militară cu o politică de conciliere. Un moment decisiv l-a constituit numirea baronului Carol Enzenberg drept comandant al regimentului năsăudean. Acesta s-a remarcat prin cultura sa, cunoașterea limbii române și atitudinea nepărtinitoare față de grănicerii români, sprijinind promovarea ofițerilor autohtoni și contribuind la restabilirea încrederii între autoritatea militară și populația locală.

Integrarea populației românești în Regimentul al II-lea de graniță năsăudean a presupus supunerea acesteia unui regim de disciplină militară și unei organizări administrative moderne. Grănicerii au fost scoși de sub autoritatea nobililor locali și integrați direct în structurile statului habsburgic. Acest fapt a determinat o schimbare semnificativă a raporturilor sociale, contribuind la destrămarea relațiilor feudale tradiționale și la formarea unei comunități de oameni liberi, cu drepturi și obligații clar definite. La început, doar trupa era formată din români, ofițerii fiind italieni și germani, care cunoșteau limba latină, astfel încât puteau să își dea seama de caracterul latin al limbii române. Cu timpul, dintre români s-au ridicat și ofițeri, fapt care le-a întărit sentimentul că regimentul era cu adevărat al lor. Un tânăr ofițer român, care semnează Ioannes Miles, îi scria la 20 februarie 1768 de la Șieuț lui Grigore Maior, aflat în exil la Muncaci,

în Ucraina Transearpatică: „Această armie a noastră română s-a ridicat într-atât, încât pe drept este numită *regulată* de către toți cei care o privesc, atât pentru exercițiul militar, cât și pentru ținută și pentru toată organizarea ei; a fost prevăzută cu școli în aproape toate satele; și aici, și la Viena se depun eforturi neconținute pentru o mai bună întreținere a ei.”²

Unul dintre efectele cele mai importante ale sistemului grăniceresc a fost înființarea de școli primare în satele grănicerești. Copiii grănicerilor trebuiau să învețe carte pentru a putea îndeplini funcții administrative și militare. Astfel s-a format o rețea școlară românească în zona Năsăudului, care a dus la: creșterea alfabetizării în rândul populației românești; formarea unei elite intelectuale locale; cultivarea limbii române scrise; pregătirea de cadre didactice românești. La Năsăud a funcționat un gimnaziu care a devenit un centru cultural românesc important, unde s-au format mulți intelectuali, preoți și dascăli români.

Organizarea regimentului a creat un cadru în care românii năsăudeni și-au dezvoltat o puternică conștiință de grup și identitate etnică. Participarea la campaniile militare alături de alte regimente i-a pus în contact cu realități diferite și le-a consolidat sentimentul de apartenență la o comunitate românească mai largă. Tradițiile militare, uniforme, ceremoniile și simbolurile regimentului au contribuit la formarea unei identități colective românești bazate pe mândrie și demnitate. Sistemul grăniceresc a permis românilor năsăudeni să acceadă la funcții de ofițeri (chiar dacă inițial în număr redus), posturi administrative, profesii intelectuale (dascăli, notari, preoți educați). Această mobilitate pe verticală era aproape imposibilă pentru românii iobagi din alte zone ale Transilvaniei. Scutirile fiscale și drepturile asupra pășunilor și pădurilor au permis grănicerilor năsăudeni să dezvolte creșterea animalelor (în special

ovine), comerțul cu produse animaliere, meșteșuguri și bresle. Zona Năsăudului a devenit relativ prosperă, iar această prosperitate economică a susținut dezvoltarea culturală și educațională.

Deviza regimentului *Virtus Romana Rediviva*, „Virtutea romană renăscută”, inscripționată pe drapelul lui, a fost conferită regimentului de împăratul Austriei, Iosif al II-lea, cu ocazia vizitei sale în Ținutul grăniceresc al Năsăudului, în anul 1773, atunci când a rostit și celebrul salut: *Salve, Romuli Parva Nepos!* (Fii salutată, mică nepoată a lui Romulus!)³. Deviza nu a fost doar un simbol heraldic, ci expresia unei realități istorice; grănicerii năsăudeni au demonstrat că spiritul militar roman trăia în continuare în românii din Carpați.

Același Ioannes Miles spunea în scrisoarea sa: „Regimentului nu-i lipsește decât prilejul de a-și dovedi virtutea romană renăscută, pe care Maiestatea Sa a înscris-o ca deviză pe steagul lor.”⁴

Printre ofițerii care au condus Regimentul al II-lea de graniță românesc s-a numărat și contele italian Antonio Cosimelli. Se cunosc puține lucruri despre biografia sa. Se știe că era născut la Roma, iar prin 1762 era căpitan în Regimentul al II-lea, calitate în care a organizat încă de la început compania a IX-a de la Năsăud și a rămas în amintirea grănicerilor ca un mare binefăcător al populației. La 1 noiembrie 1770 a fost avansat la gradul de maior, la 16 martie 1778 a devenit locotenent-colonel, iar în 1785, după un serviciu de 23 de ani, a ieșit „din gremiul regimentului”, adică a trecut la pensie. Despre Cosimelli, educat în tradiția clasică romană, notarul din Mediaș Michael Conrad de Heidendorf spunea că este *ein gelehrter Römer und besonders guter Dichter* „un roman învățat și cu deosebire un bun poet”⁵.

În luptele necurmăte pe care locuitorii din câteva sate de graniță le aveau mereu, din cauza lipsei de locuri de cultură agricolă, cu

locuitorii sași din satele vecine, care posedau teritorii vaste de cultură și pășuni, îndată după militarizarea românilor năsăudeni, comandantii regimentului au luat asupra lor apărarea acestora contra sașilor. Tocmai Cosimelli a fost delegat din partea comandamentului regimentului să fixeze linia de hotar dintre comunele grănicerești. Inspirat de cuvintele rostite de împăratul Iosif al II-lea *Salve parva nepos Romuli*, Cosimelli, un mare filoromân, a schimbat numele unor sate, Lunca Vinului devenind Parva, Vărarea – Nepos, Strâmba – Romuli. Satul Salva de lângă Năsăud exista deja cu acest nume încă din vechime⁶.

Sub pseudonimul Comes Sylvius Tannoli, Antonio Cosimelli a dedicat Regimentului al II-lea de graniță românesc din Năsăud și comandantului său, baronul Carol von Enzenberg, un spirit cultivat și lipsit de prejudecăți față de români, un poem epic latin, având 305 versuri în hexamtru dactilic, intitulat *Poëmation de secunda Legione Valachica*, urmat de o odă către Someș, numărând 18 versuri, compusă în distih elegiac, și o altă odă, tot în distih elegiac, având 12 versuri, către Andrei Hadik, comandant suprem al armatelor din Transilvania. Poemul apare în 1768, într-un moment de consolidare a regimentelor grănicerești transilvănene sub administrația habsburgică. Contextul este marcat de reorganizarea militară și de integrarea populației românești într-o structură imperială disciplinată și fiscalizată.

Poemul este scris în limba latină, limbă de cultură și administrație, care funcționează aici nu doar ca instrument literar, ci și ca limbă a legitimității politice. Alegerea latinei indică atât apartenența la tradiția umanistă, cât și ambiția autorului de a plasa evenimentul militar într-o genealogie culturală europeană⁷.

În acest sens, poemul trebuie înțeles ca parte a literaturii neo-latine central-europene, comparabilă cu producțiile encomiastice dedicate monarhiei habsburgice în Austria, Ungaria sau Boemia⁸.

Poëmation reprezintă mult mai mult decât o simplă cronică militară – este o construcție literară sofisticată care mobilizează întregul arsenal al poeziei epice clasice pentru a conferi legitimitate și grandoare unei întreprinderi imperiale: transformarea românilor din Valea Someșului, care trăiau în sălbăticie și izolare, în soldați-cetățeni ai Imperiului Habsburgic.

Poemul laudă munca comandantului, baronul Carol von Enzenberg care a organizat și instruit grănicerii; a deschis școli pentru educarea tinerei generații; i-a învățat pe oameni agricultură și diverse meserii; a construit poduri, inclusiv pe cel de la Ilva Mică de peste Someș; a introdus comerțul și noi căi de câștig; a transformat Valea Someșului dintr-o regiune săracă în una prosperă.

Cosimelli descrie cu admirație abilitățile militare ale grănicerilor, instruirea lor în arta războiului, curajul și devotamentul lor, transformarea lor din țărani sălbatici în soldați disciplinați.

Poemul a avut o importanță imensă pentru românii transilvăneni, în primul rând prin recunoașterea originii lor latine de către un ofițer italian, care îi numește *Romulidae* „urmași ai lui Romulus”. Deși descrie starea inițială a românilor drept una primitivă, poemul scoate în relief capacitatea românilor de a se transforma și civiliza rapid, demonstrând că nu erau inferiori, ci doar lipsiți de oportunități. Oferind o descriere detaliată a transformării sociale și economice prin sistemul grăniceresc, *Poëmation* a devenit un instrument de propagandă folosit de intelectualii români pentru a demonstra contribuția românilor la apărarea imperiului habsburgic și pentru a justifica cerințele de a avea drepturi egale cu celelalte națiuni din Transilvania (maghiari, sași, secui).